

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
Кафедра економіки підприємства**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання курсової роботи
з дисципліни
«ПРОГРАМИ І ПРОЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ»
(для здобувачів вищої освіти
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»,
усіх форм навчання)**

Краматорськ
ДДМА
2020

Програми і проекти соціального захисту: методичні рекомендації до виконання курсової роботи для здобувачів вищої освіти (спеціальність 232 Соціальне забезпечення) / Уклад. Смирнова І.І., Ровенська В.В., Мойсеєнко К.Є., Латишева О.В. Краматорськ, ДДМА, 2020. 48 с.

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства, протокол № 4 від 05.11.2019 р.

Відповідальний за випуск :
зав. кафедри економіки підприємства

Н.Ю. Рекова

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	6
2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗМІСТУ ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ	8
3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	23
4 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	26
5 ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ	29
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33

ВСТУП

На сучасному етапі в Україні існує розгалужена система багатоаспектного соціального захисту та підтримки різних категорій населення. Разом з тим соціальні трансформації державного масштабу вказують на глибокі кризові процеси сучасного суспільства: бідність, безробіття, соціальна нерівність, обмеження доступу населення до освіти, культури, охорони здоров'я та ін. Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави, а також є проявом соціально орієнтованої економіки. Все це зумовлює необхідність та актуальність дослідження та покращення соціального захисту населення.

Проектування та моделювання – це вид діяльності, яка має безпосереднє відношення до розвитку соціальної сфери, організації ефективної соціальної роботи, подоланню різноманітних соціальних проблем. Можливості такої діяльності добре проявилися в практиці багатьох країн, і сьогодні без застосування проектних технологій важко уявити собі державну соціальну політику.

Проектування – це складна, творча діяльність, яку спрямовано на вибір найліпшого варіанта майбутніх дій для досягнення основної мети. Воно конструює модель соціальної системи, яка будується, визначає її соціальні характеристики.

Метою проектування є перетворення об'єктивної дійсності, коли створюються об'єкти, явища, процеси, які б відповідали бажаним якостям.

Проектна діяльність включає в себе два види робіт: розробка (робота над проектом і створення його) та впровадження і реалізація (робота з: реалізації мети, завдань, заходів, розповсюдження інформації).

Соціальне проектування як різновид проектної діяльності – це конструювання соціальної дійсності; конструювання індивідом, групою чи організацією дій, спрямованих на досягнення соціально значимої мети. Результатом такого конструювання є проект.

Проект – це сукупність скоординованих дій з точками відліку та закінчення (з метою досягнення певних цілей), встановленими термінами, витратами та параметрами виконання.

Проект соціального захисту – це сконструйоване ініціатором проекту нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання матеріальної чи духовної цінності, яке має просторово-часові і ресурсні межі і вплив якого на людей вважається позитивним за своїм соціальним значенням.

Поняття «соціальний» є ключовим і підкреслює фактор взаємодії людей, соціальних інститутів та їх вплив на думки, поведінку в якості базової характеристики суспільного життя.

Призначення будь-якого соціального проекту – зміна соціального середовища, здійснення інновації. Інновація – це свідомо діяльність з конструювання нового і його впровадженню в життя на основі переосмислення попереднього досвіду. Соціальні інновації можуть мати

різні форми, вибір яких не випадковий і диктується часом, установками даної культури і даного співтовариства людей.

Об'єкти соціального проектування:

людина як індивід суспільства зі своїми потребами, інтересами, ціннісними орієнтаціями, установками, соціальним статусом, ролями в системі відносин;

різноманітні елементи і підсистеми соціальної структури суспільства (соціальні групи, трудові колективи);

різноманітні суспільні відносини (управлінські, моральні, політичні, ідеологічні, сімейно-побутові, міжособистісні, естетичні).

Розробка соціального проекту, як правило, починається в умовах відомої невизначеності, відсутності ясності в відправних моментах розвитку соціального явища або процесу. Тому у всіх випадках, будь то проектування електорального та міграційного поведінки, освітніх акцентів, соціальних та культурних феноменів, господарсько-територіальних відносин і т.п., потрібні певна послідовність дій і логіка.

Проектування з соціального захисту має здійснюватися на основі таких принципів:

- наукового обґрунтування;
- соціальної доцільності(відповідність очікуваних результатів нормативним, ціннісним цілям суспільного розвитку;
- відповідності змін, які проектують, фізіологічній, психічній, соціальній природі людини;
- комплексності, співставлення різних видів моделей;
- реалістичності і можливості реалізації(адекватна постановка цілей, опора на реально існуючі ресурси).

Отже, соціальне проектування обслуговує всі види діяльності людини, проте лише за системного підходу можливе оптимальне проектування суспільних явищ і процесів. У цьому й полягає особливість проектування соціального захисту, що воно охоплює всі види суспільної життєдіяльності на різних її рівнях: організація, район, місто, область, країна в цілому.

1 ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота – це дієва форма залучення здобувача вищої освіти до науково-дослідницького пошуку, який формує суб'єктивну думку і дає можливість експериментувати. Важливим також є закріплення і систематизація знань з предмету; навчити здобувача вищої освіти працювати самостійно; використовувати теоретичні знання, підкріплюючи їх практичними навичками; уміти користуватися науковими методами дослідження.

Інтегральна компетентність, яку забезпечує виконання освітньо-професійної програми «Економіка та організація соціального забезпечення» – це здатність розв'язувати складні комплексні задачі і практичні проблеми у сфері соціального забезпечення (соціального захисту), соціального підприємництва (забезпечення соціальної відповідальності бізнесу) або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог.

Задля опанування зазначеної інтегральної компетентності освітньою програмою передбачено низку компетентностей більш низького порядку, зокрема:

ЗК 1. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблемну навчальній та професійній діяльності;

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК 3. Здатність бути критичним і самокритичними, адаптувати власні дії в нових та невизначених ситуаціях;

ЗК 4. Здатність ухвалювати обґрунтовані рішення;

ЗК 7. Здатність працювати автономно;

Наведеним компетентностям відповідають загальні програмні результати навчання:

ПРН 6. Здатність організовувати та здійснювати проектно-прогнозну та моніторингову діяльність, професійно аналізувати соціальні ситуації, процеси і явища за допомогою якісної і кількісної методології, працювати з різними джерелами наукової інформації, володіти інформаційно-комунікативними технологіями.

ПРН 7. Здатність розуміти та аналізувати принципи формування державної соціальної політики у контексті організації соціального забезпечення, володіти сучасними технологіями інноваційної діяльності у сфері організації соціального забезпечення.

ПРН 8. Здатність застосовувати сформовані уміння аналізувати різні фактори впливу на надання різних видів соціального забезпечення згідно з потребами різних груп клієнтів, диференціювати зміст діяльності з соціального забезпечення відповідно до різних об'єктів, суб'єктів та напрямів соціальної роботи, добирати адекватні форми та методи

соціальної професійної допомоги.

ПРН 13 Здатність здійснювати менеджмент у соціальній сфері. Демонструвати уміння виявляти проблеми, визначати цілі, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант рішення, оцінювати результати і наслідки прийнятого управлінського рішення.

В руслі формування цих програмних результатів навчання **метою курсової роботи** з дисципліни «Програми і проекти соціального захисту» є закріплення отриманих теоретичних знань і формування умінь та навичок із розробки і оформлення проекту на обрану актуальну проблему соціального захисту з перспективою його подальшого впровадження.

Тема курсової роботи обирається магістром самостійно, на основі розробленого примірного переліку, виходячи з його інтересів.

Магістр має право запропонувати власну тему курсової роботи. Крім того, студент може розширити, або звужити тему роботи, узгодивши це з керівником. Не допускається виконання магістрами двох курсових проектів однієї тематики із використанням матеріалів одної організації або підприємства.

Завдання до виконання курсової роботи:

1) обрати тему курсової роботи, розробити план її виконання за таким розділами:

– *Вступ.* Обґрунтовується актуальність теми, рівень її теоретичного та практичного опрацювання, значення для вирішення практичних проблем. Обсяг 2-3 сторінки. (Додаток В)

– 1. *Теоретична частина.* Аналізуються теоретичні напрацювання науковців, практиків в даній галузі із досліджуваної теми, статистичні дані, творчо оцінюються різні теоретичні підходи до вирішення проблем, точки зору та дається їм обґрунтована оцінка. Висвітлюються основні чинники, які найбільше впливають на досліджувану проблему. Визначається свій підхід щодо подальшого використання конкретних теоретичних розробок, рекомендацій в курсовій роботі, обсяг даного розділу 10-15 сторінок, розбивши його на 2-3 підрозділи.

2. *Практична частина.* Розробка соціального проекту на обрану тематику (безпосередня робота з проектування за визначеною темою проекту та за технологією проектування: сформулювати мету, завдання та очікування проекту; виявити ресурси, розробити методичне забезпечення проектної діяльності; визначити шляхи реалізації проекту; змодельовати та описати проект). Обсяг розділу 10-15 сторінок.

Висновки – включають короткий підсумок основних результатів дослідження за поставленими завданнями, можливостей їх використання у практиці. Обсяг висновків 2-3 сторінки.

– *Перелік літературних джерел* – за існуючими правилами оформлення (25-30 джерел).

– *Додатки.*

2) оформити курсову роботу за існуючими вимогами;

3) захистити курсову роботу.

2 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗМІСТУ ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ

2.1 Теоретична частина курсової роботи

Загальний огляд існуючої в соціумі проблеми, яка потребує вивчення. Обов'язковим є доведення актуальності: аналіз вивчення цієї проблеми різними науковцями огляд наукових праць; аналіз статистичних даних; можливості її нагального вирішення шляхом проектування.

З цією метою необхідно поставити перед собою такі питання та їх поступово вирішити:

- чи актуальна обрана проблема в соціумі;
- які статистичні дані, що свідчать про її існування;
- хто з науковців вивчав цю проблему, які саме аспекти досліджувалися;
- які шляхи її вирішення пропонуються науковцями і практиками;
- які заходи були впроваджені для рішення проблеми;
- у чому полягає теоретичне, практичне значення курсової роботи.

2.2 Практична частина курсової роботи (безпосередньо проект)

2.2.1 Аналіз ситуації, яка пов'язана з темою проекту

Головна увага зосереджена на визначенні проблеми. Результатом цього етапу має стати опис проблеми.

Алгоритм дій:

- визначення актуальності і важливості теми проекту,
- визначення пріоритетів проектної діяльності, стратегій діяльності, вивчення існуючих подібних проектів (якщо вони є);
- визначити основних заінтересованих осіб (учасників) проекту, оцінити їх: потреби; інтереси; можливості.

Цю роботу виконують шукаючи відповіді на такі запитання:

- Що є проблемою? Чому вона виникла? З ким вона пов'язана?
- На які ознаки проблеми вказують заінтересовані сторони?
- Чим не задовольняє заінтересовані сторони діяльність, яка вже проводилась з розв'язання проблеми?
- Яким є ступінь злагоди з приводу проблеми та її розв'язання?
- Наскільки складною є проблема (існування незгоди з визначення її масштабу, ідей та критеріїв)?
- У чому виявляються нові ініціативи щодо розв'язання проблеми?

2.2.2 Розробка та побудова «Дерева проблем»

Чим чіткіше й конкретніше поставлено мету, тим грамотніше ви зможете визначити способи її досягнення. Ще один важливий момент – зрозуміти, яку проблему вирішує ваш проект. Для цього існує зручний і досить простий інструмент – **дерево проблем і дерево цілей**.

Це завдання виконується за такими кроками:

1. Проведення «мозкового штурму» з метою визначення списку проблем.
2. Побудова «Дерева проблем».
3. Формулювання проблеми (опис проблеми).

У центрі дерева проблем лежить та основна проблема, яку, як вам здається, повинен вирішити ваш проект. Далі дерево ділиться на два рівні – верхній і нижній.

Верхній рівень – це негативні наслідки вашої ключової проблеми. Щоб визначити їх, дайте відповідь на запитання «До чого негативного призводить наявність даної проблеми, які наслідки її існування?».

Нижній рівень – це причини. Дайте відповідь на запитання «Чому проблема існує, що до неї призвело?». Обов'язково зберігайте рівні наслідків і причин, щоб було видно їхню ієрархію.

До кожної причини ви можете задати те саме запитання: «Що до неї призвело, чому ця причина існує?». Таким чином, ваше дерево ростиме причинами та підпричинами. Їх, як і наслідків, ви можете прописати стільки, скільки вважаєте за потрібне.

Побудова «Дерева проблем» розпочинається з виокремлення із низки визначених за допомогою «мозкового штурму» проблем початкової проблеми. Потім визначають проблеми (причини), які споріднені з початковою, і розміщують їх нижче початкової. Чинники, які є безпосередніми наслідками початкової проблеми, розташовують вгорі. Всі інші проблеми упорядковують аналогічним чином і з'єднують стрілками згідно з причинно-наслідковими зв'язками. Приклад «Дерева проблем» наведено на рис.1-2.

Проблема має бути описана просто, прозоро і конкретно. В описі проблеми мають бути відповіді на такі запитання:

1. Що становить проблему, на розв'язання якої буде спрямовано проект? (коротко описують проблему її політичний, правовий, соціально-економічний, технічний, культурний контекст, вказують масштаб і вплив проблеми).
2. Чому з'явилася проблема? (зазначають симптоми і причини появи проблеми).
3. Кого стосується проблема?(описують зацікавлені сторони).
4. Що вже робилося з розв'язання цієї проблеми і чому не вдалося досягнути позитивних результатів? (попередній досвід).
5. Що буде, якщо проблема не буде розв'язана? (обґрунтовується важливість проблеми та можливі наслідки).

Рисунок 1 – Схема побудови «Дерева проблем»

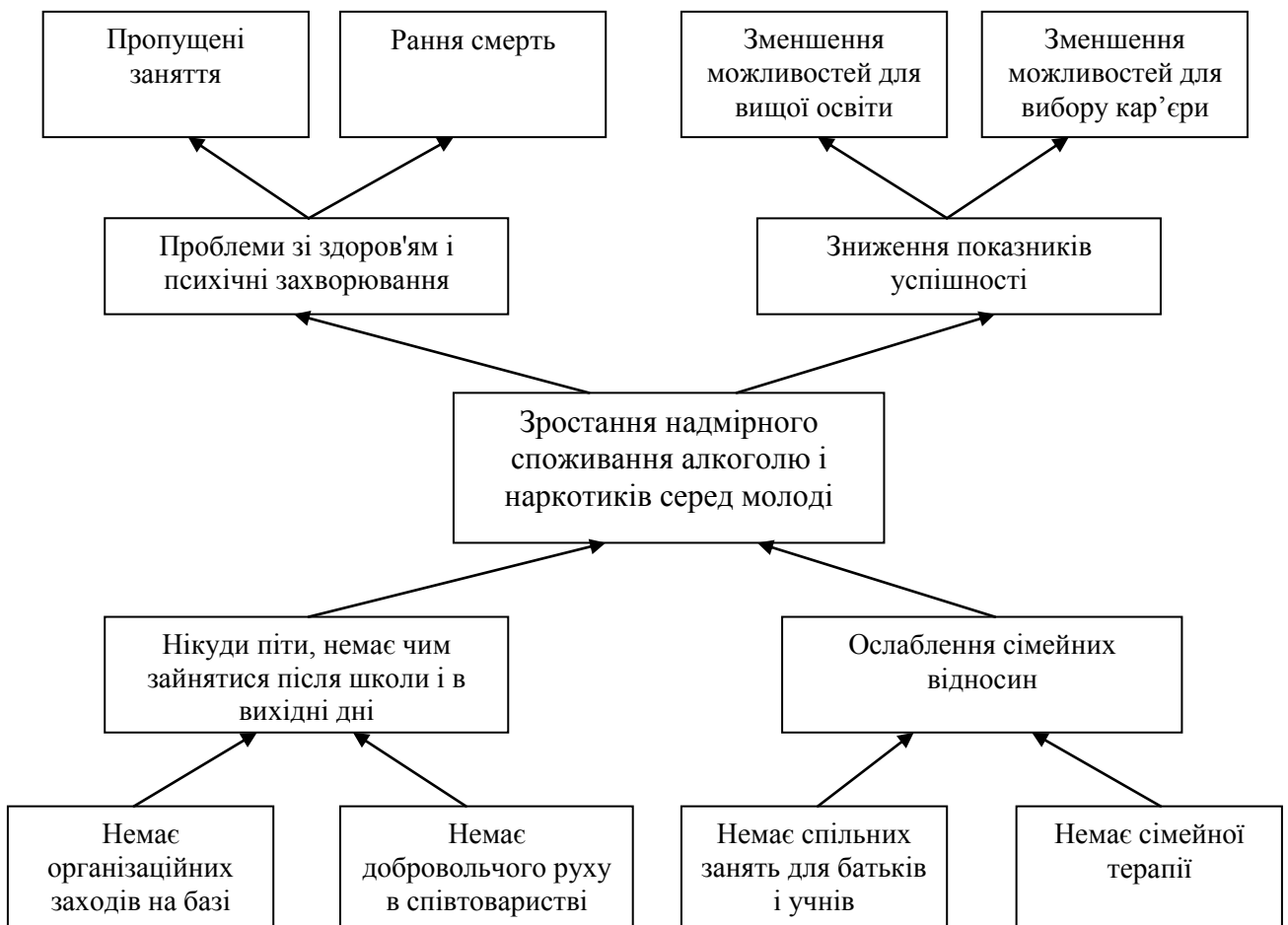

Рисунок 2 – Приклад побудови «Дерева проблем»

2.2.3 Розробка та побудова «Дерева цілей»

Дерево цілей є певним віддзеркаленням дерева проблем (рис.3,4).

Рисунок 3 – Схема побудови «Дерева цілей»

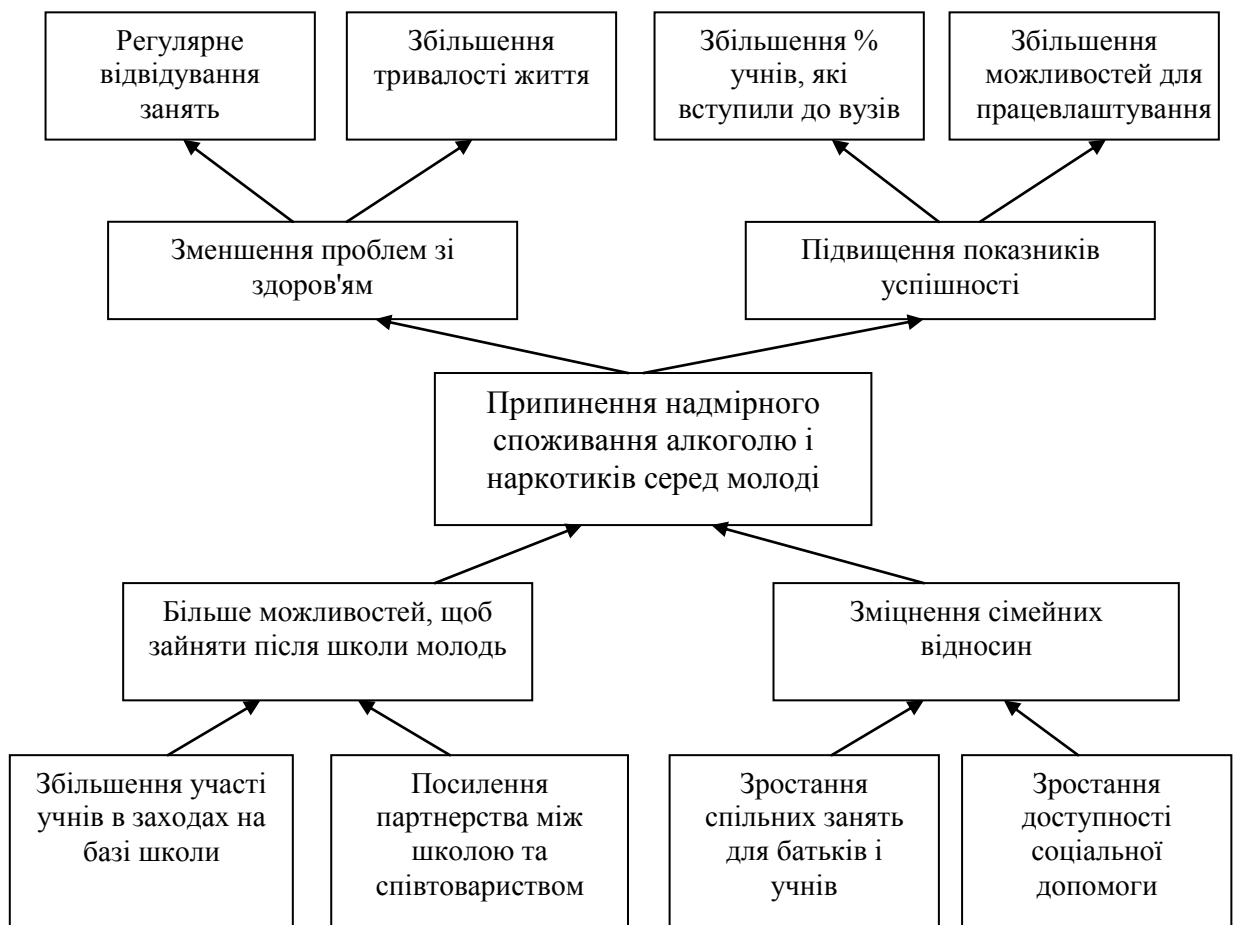

Рисунок 4 – Приклад побудови «Дерева цілей».

Коли дерево проблем готове, ви можете трансформувати його у дерево цілей: проблема, наслідки та причини дзеркально перевертаються на позитивні твердження: мета, ефекти та завдання.

Якщо, наприклад, центральною проблемою було визначено «якість води у річці погіршується», то в основі дерева цілей буде знаходитися мета такого змісту – покращення якості води. При цьому проблеми 1-го рівня перетворюються на завдання, а проблеми 2-го рівня складуть основу Плану заходів щодо реалізації проекту.

2.2.4 Розробка концепції проекту

На цьому етапі розпочинається формування концепції проекту.

Алгоритм дій:

1. Конкретне визначення мети та завдань проекту.

Мета є реальним уявленням про результат майбутньої діяльності. Тобто, вона не є абсолютним передбаченням практичного результату, не ототожнюється з ним повною мірою. Мета лише відображає міркування розробників проекту щодо того, яким в ідеалі мав би бути результат діяльності.

При визначенні мети варто пам'ятати про **вимоги** до її формулювання:

- осмисленість мети (якої ситуації слід досягти і що необхідно зробити для її реалізації);
- чіткість формулювання, що має бути зрозуміло усім, хто причетний до здійснення проекту;
- однозначність та лаконічність висловлювання;
- сконцентрованість на найважливішому;
- досяжність в рамках проекту (реалістичність),
- обов'язкова пов'язаність з виявленою соціальною проблемою,
- чітке визначення об'єкта, на який спрямовані дії проекту. Якщо розробник проекту ставить перед собою декілька цілей – вони мають бути узгоджені між собою.

Перевірити сформульовану мету необхідно за допомоги постановки таких питань: «Якої ситуації слід досягти?» та «Що необхідно зробити для її реалізації?».

Мета повинна бути конкретизована у чітко поставлених завданнях. Вони повинні бути достатньо конкретними, являючи собою етапи наближення до поставленої мети проекту. Приклад опису мети та завдань проекту наведено на рис. 5

2. *Очікувані результати проекту* представляють собою передбачення та прогноз тенденцій і перспектив можливого розвитку об'єктів за поставленими завданнями проекту, наприклад: «створено три групи самодопомоги та чотири взаємодопомоги з передачі реабілітаційного

досвіду». Приклад формулювання очікуваних результатів представлено на рис. 6

3. *Вибір способів і ресурсів* являють собою арсенал засобів і можливостей, до яких можна звертатися під час виконання завдань проекту. Приклад опису вибору способів і ресурсів наведено на рис. 7.

Ресурси в діяльності розглядаються з точки зору їхньої природи, джерел, корисності застосування. Вони є:

- внутрішні (людина – це комплекс внутрішніх ресурсів (властивості індивіда, життєвий потенціал);
- зовнішні (ситуаційні особливості, матеріальні, технічні, інструментальні та ін.).

Метою проекту є навчання батьків, що виховують дітей з діагнозом ДЦП, заходам реабілітації, які можна проводити в домашніх умовах.

Завдання проекту:

1. *Вивчити потреби сімей, в яких виховуються діти з ДЦП і сформулювати базу даних про проблеми цільової групи.*
2. *Налагодити співпрацю зі спеціалістами, які займаються реабілітацією дітей, що хворі на ДЦП і підготувати методичні матеріали (100 примірників) для проведення реабілітаційних курсів.*
3. *Проводити систему заходів щодо навчання реабілітаційним методам і технологіям батьків, які можна проводити в домашніх умовах*
4. *Підготувати батьків, дітей з діагнозом ДЦП, до самостійної реабілітаційної роботи, яку можна проводити в домашніх умовах*
5. *Провести круглий стіл за результатами проектувальної роботи.*

Рисунок 5 – Приклад формулювання мети та завдання проекту соціального захисту

Очікувані результати проекту:

1. *Розроблено методичні матеріали у кількості 100 примірників для проведення реабілітаційних курсів.*
2. *Проведено систему заходів щодо навчання реабілітаційним методам і технологіям батьків, які можна проводити в домашніх умовах.*
3. *Підготовлено 35 батьків, які мають дітей з ДЦП до самостійного використання методів і технологій реабілітації в домашніх умовах.*
4. *Навчання реабілітаційним методам і технологіям реабілітації*
5. *Покращено фізичний та емоційний стан дітей з діагнозом ДЦП, через здійснення реабілітаційних заходів.*

Рисунок 6 – Приклад формулювання очікуваних результатів проекту

Вибір способів і ресурсів:

Порушення життєдіяльності сімей, в яких виховуються діти з ДЦП мобілізує їх внутрішні ресурси на стабілізацію ситуації та задоволення актуальних потреб. Намагання реалізувати потреби передбачає відповідні соціальні дії. Якщо дії сім'ї для задоволення існуючих потреб неможливі або малоефективні, потрібне залучення зовнішніх ресурсів.

Концепція мобілізації ресурсів, яка використовується в теорії та практиці соціальної роботи, передбачає виконання дій, спрямованих на максимальне задоволення потреб на основі невикористаних внутрішніх ресурсів (фізичних і психічних), а також на пошук і залучення зовнішніх ресурсів суспільства і оточення.

Для реалізації проекту необхідні зовнішні та внутрішні ресурси.

1. Зовнішні:

- приміщення;
- кошти;
- спеціалісти, які мають досвід роботи з цільовою групою проекту;
- комунальні послуги (електро- та водопостачання);
- технічне обладнання (комп'ютер, багатофункціональний лазерний пристрій, телефон, мультимедійний проектор);
- методичні матеріали (буклети, плакати, анкети, брошури);
- канцтовари (ручки, олівці, папір);
- спеціалізована література (книги, журнали, в яких описані особливості ДЦП);
- спеціалісти, які мають досвід роботи з цільовою групою проекту;
- транспорт (автобус для проведення екскурсій);
- реабілітаційні центри та клініки відновного лікування, які займаються реабілітацією дітей з ДЦП;
- вітаміни;
- продуктові пакети;
- документація (бланки договорів, звітів);

2. Внутрішні:

- інтелект робочої та цільової груп проекту;
- освіта спеціалістів;
- цілеспрямованість спеціалістів та сімей цільової групи у роботі з дітьми, хворими на ДЦП;
- мотивація до діяльності, що спрямована на реалізацію проекту;
- сила волі батьків та спеціалістів у роботі з дітьми з ДЦП;
- професія спеціалістів, яка відповідає виконанню покладених на них функцій.

Рисунок 7 – Приклад опису вибору способів і ресурсів, до яких можна звертатися під час виконання завдань проекту

2.2.5 Планування проекту

Робочий план проекту будується за таким алгоритмом:

- визначення практичних кроків (що необхідно зробити для того, щоб досягти ключової мети);
- визначення необхідних ресурсів (список ресурсів (людських, фінансових, технічних, натуральних, інтелектуальних, духовних і т.ін., та шляхи їх отримання. Цей список допоможе отримати чітке уявлення про те, які установи та органи, що функціонують в досліджуваній області, можуть бути залучені і становити користь для проекту);
- пошук джерел консолідації зусиль (допомога уряду, місцевий грошовий фонд, спонсорська допомога, благодійні внески, фінансова підтримка приватних осіб; визначення об'єктів співпраці, залучення волонтерів, спеціалістів з різних сфер діяльності та інших зацікавлених осіб);
- розподіл завдань (розподіл обов'язків, узгодження дій, надання повноважень);

Планування можна здійснювати за етапами технології або за завданнями проектувальної роботи **у вигляді логіко-структурної матриці**, яка повинна бути пов'язана з деревом цілей.

Далі детальний опис проекту: головна задача кожного етапу та шляхи реалізації заходів за планом.

Таблиця 1 – Форма логіко-структурної матриці проекту

Опис проекту	Об'єктивні показники (індикатори)	Джерела перевірки	Припущення
Мета/ Загальна ціль	якими показниками вимірюватиметься досягнення загальної цілі(показники якості, кількості, часу і місця реалізації проекту відносно основної групи кінцевих бенефіціарів)	які джерела перевірки інформації щодо досягнення таких показників	не заповнюється
Конкретні цілі	якими показниками вимірюватиметься досягнення конкретних цілей за проектом (показники якості, кількості, часу і місця відносно більшості із цільової групи)	які джерела перевірки інформації щодо досягнення таких показників	які чинники та (або) умови поза межами проекту необхідні для досягнення конкретних цілей;які ризики мають бути прийняті до уваги

Опис проекту	Об'єктивні показники (індикатори)	Джерела перевірки	Припущення
Очікувані результати	якими показниками вимірюватиметься досягнення очікуваних результатів за проектом та якою мірою (продукти або послуги)	які джерела перевірки інформації щодо досягнення таких показників	які зовнішні умови (непідконтрольні проекту) мають існувати чи скластися, щоб отримати очікувані результати відповідно до графіка
Дії (заходи, види робіт)	які засоби необхідні для реалізації запланованої діяльності за проектом (наприклад, персонал / людські ресурси, обладнання, устаткування, тренінги, дослідження, виробничі об'єкти, роботи тощо)	які є джерела інформації про реалізацію проекту (наводиться розподіл коштів проекту за видами витрат відповідно до бюджету проекту)	які передумови потрібні до початку виконання робіт (наприклад, отримання дозволів) і які умови, що лежать поза межами безпосереднього контролю проекту, мають бути досягнуті для реалізації запланованої діяльності

Показники – об'єктивно перевірювані показники досягнення цілей та результатів проекту (кількість, якість, час) та забезпечують моніторинг та оцінку проекту. Вони показують, на якому рівні досягнуті цілі проекту та результати. Показників не має бути багато.

Джерела перевірки показують, де і в якій формі можна знайти інформацію про досягнення проекту.

Ці джерела дозволяють перевірити, чи досягає проект запланованого рівня показників. Бажано представити конкретні назви джерел, які будуть використовуватися, і, якщо можливо, де їх можна знайти.

Припущення – зовнішні фактори, які можуть вплинути на хід або успіх проекту, над якими менеджмент проекту не має прямого контролю. Вони формулюються в позитивному ключі. Сформульовані у вигляді негативних тверджень, припущення стають проектними ризиками.

Ризики – вірогідність того, що подія або діяльність може негативно вплинути на досягнення цілей проекту або дій.

Дії/заходи/діяльність – завдання (робочого плану), які треба виконати для отримання запланованих результатів.

Приклад заповнення логіко-структурної матриці представлено у Додатку Г.

2.2.6 Розробка календарного графіку проекту

Для розробки графіка робіт (діаграми Ганта) використовують логіко-структурну матрицю (логічну матрицю) проекту, з якої до графіка переносять основні види робіт. Спочатку розподіліть кожний проектний захід на достатню кількість складових (дій), які потім необхідно співвіднести між собою для того, щоб встановити:

- послідовність – у якому порядку мають відбуватися ці дії?
- залежність – чи залежить дія від початку або завершення будь-якої з інших дій?

Графік Ганта створюється на основі двовимірної системи координат, у якій по вертикальній осі представлені заплановані заходи (дії) проекту, натомість горизонтальна вісь показує час. Заходи представляються у вигляді відрізків, довжина яких пропорційна до часу їх тривалості. Створення графіку полягає у вписуванні у вертикальну вісь запланованих заходів проекту в порядку, який впливає з причинно-наслідкової залежності, а потім у зазначенні в графіку часу тривання окремих заходів у вигляді відрізків відповідної довжини. За одиницю часу використовуються тижні або місяці.

На етапі планування ми не використовуємо у графіку конкретні календарні дати, а вживаємо такі визначення як, наприклад, «перший місяць», «третій тиждень проекту» тощо. Це впливає з того, що ми не знаємо, коли саме отримаємо кошти для реалізації проекту, а тому на даний момент ми поки не можемо визначити точну дату початку проекту. Після підписання договору про реалізацію проекту ми можемо змінити ці визначення на календарні терміни.

Форма календарного графіку проекту представлена у табл.2 і на рис. 8.

Таблиця 2 – Форма календарного плану-графіку проекту

Календарні періоди	Рік 1												Рік 2											
	Півріччя 1						Півріччя 2						Півріччя 3						Півріччя 4					
Місяці	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Найменування робіт																								
1. Назва																								
2. Назва																								
3. Назва																								
...																								

№ п/п	Найменування робіт	Одиниці вимірювання	Об'єм	2017																							
				червень			липень			серпень			вересень			жовтень			листопад			грудень					
				1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада	1 декада	2 декада	3 декада			
Підготовчі роботи																											
1	Організація дорожнього руху на період ремонту	шт	1																								
2	Влаштування під'їзної дороги	м2	210																								
3	Складання і розбирання плашкоутів та сталеліт	т	122																								
4	Влаштування риштувань в берегових прогонах та на плашкоуті	т	88,17																								
5	Розбирання існуючих конструкцій прогонової будови та тротуарів	м2	8400																								
6	Демонтаж дорожніх знаків, бар'єрної та перильної огорожі	т	54																								
7	Перевлаштування комунікацій	шт	1																								
Штучні споруди																											
1	Влаштування деформаційних швів	п.м	122,4																								
2	Заміна залізобетонних плит розміром 1,55x1,55x0,11 м	шт	45,0																								
3	Влаштування шару сполучення	м2	9 737,0																								
4	Армування та бетонування монолітної плити	м3	2 121,4																								
5	Влаштування гідроізоляції та зв'язуючого покриття	м2	8 500,0																								
6	Ремонт прогонової будови та опор	м2	107 720,0																								
7	Ремонт залізобетонних балок в прогонах 0-1, 11-12	м2	1 840,0																								
8	Ремонт оглядових риштувань та спорних частин	м2	4 046,4																								
9	Перевлаштування сполучення мосту з підходами	м2	140																								
Дорожній одяг																											
1	Влаштування шарів покриття із гарячої асфальтобетонної суміші	т	8 348,10																								
2	Каміні бортові ЗГП	п.м	2 364																								
Облаштування																											
1	Влаштування зовнішнього електроосвітлення	м.п.	1 150,0																								
2	Влаштування бар'єрної та перильної огорожі	т	249																								
3	Дорожня розмітка	км	3,547																								
4	Дорожні знаки	шт	34																								

1	Найменування робіт	Чер-вень	Ли-пень	Сер-пень	Вересень	Жов-тень	Листо-пад	Гру-день	Сі-чень	Лю-тий	Бере-зень
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Підсилення арок										
2	Фасад										
2.1.	Грунтування кам'яних поверхонь										
2.2.	Високоякісне (сануюче) штукатурення цементним розчином по каменю стін гладких										
3	Тунель										
3.1.	Улаштування підстильних та вирівнювальних шарів основи з піску та щебню										
4	Сходи										
4.1.	Улаштування покриттів з гранітних плит (площадка у Дюка)										
4.2.	Облицювання східців цільними гранітними плитами										
5	Облицювання стін гранітними плитами (цоколь)										
6	Облицювання поверхонь площадок гранітними плитами										

Рисунок 8 – Приклади планів-графіків виконання робіт проектів

Отже, етапами підготовки графіка дій є:

1. Визначення переліку основних дій.
2. Розбивка основних дій на окремі здійсненні завдання.
3. Визначення послідовності та взаємозалежності дій і завдань.
4. Оцінка початку, тривалості й завершення кожної дії й кожного завдання.
5. Визначення показників ходу виконання проекту, за якими може проводитися оцінка виконання.

2.2.7 Сталість очікуваних результатів проекту

В даному підрозділі слід у довільній формі описати очікувані результати проекту з точки зору їх фінансової, інституційної та/або політичної та екологічної сталості результатів проекту.

Розрізняють декілька основних видів сталості результатів:

а) фінансова сталість, зокрема: економічна ефективність та показники самоокупності проекту; чи передбачає діяльність за проектом подальший розвиток й функціонування відповідних (у тому числі започаткованих за результатами проекту) структур, організацій та підприємств на засадах самоокупності, або принаймні незалежності від грантового фінансування? яким чином діяльність за проектом позначиться на формуванні й розвитку джерел надходжень до місцевого бюджету;

б) інституційна сталість – яким чином реалізація проекту вплине регіональний і місцевий розвиток; які особи набудуть повноважень власника матеріальних або інтелектуальних продуктів, одержаних за результатами проекту;

в) політична сталість – який вплив матиме проект на формування державної та регіональної/місцевої політики у відповідній сферах (галузях), на якість та інтенсивність процесів трансформаційних перетворень у зазначених сферах (галузях) та на відповідній території;

г) екологічна сталість (зазначається вплив, який матиме проект на довкілля, чи буде вжито заходів для запобігання негативному впливу на природні ресурси, від яких залежить проект).

2.2.8 Кошторис проекту

Бюджет проекту складається для з'ясування видатків за статтями витрат і визначення вартості проекту. Вартість проекту формується через вартість ресурсів, які в ньому використовуються.

Бюджет проекту складається на основі логіко-структурної матриці, графіка робіт і плану ресурсів. Це забезпечує складання бюджету проекту за очікуваними результатами.

Бюджет є документом, що визначає ресурсні обмеження проекту, тому при управлінні вартістю на перший план виходить його витратна складова, яку прийнято називати кошторисом проекту.

Кошторис проекту – документ, що містить обґрунтування і розрахунок вартості проекту (контракту), звичайно на основі обсягів робіт проекту, необхідних ресурсів і цін.

За статтями витрат ресурси поділяються на:

– людські ресурси (заробітна плата з нарахуваннями; добові для візитів та участі у семінарах, включно з видатками на проживання);

- транспортні видатки (квитки на міжнародні сполучення, місцеві поїздки);
- обладнання і постачання (видатки на купівлю чи оренду транспортних засобів, комп'ютерного обладнання, меблів, запасних частин/обладнання для машин);
- офісні видатки (оренда офісу, розхідні матеріали, телефон, факс, інтернет, електроенергія, опалення);
- інші видатки і послуги (аудит; видатки на оцінку проекту; переклад; фінансові послуги банку; видатки на конференції/семінари; публікації і дослідження, якщо вони виконуються на умовах субпідряду);
- адміністративні видатки (плануються у розмірі, що не перевищує 7% від суми всіх попередніх видатків).

Форма кошторису проекту тривалістю до 1 року наведено у Додатку Д.

Для конкретизації джерел фінансування можна заповнити наступну формулу (табл. 3). Крім того, опціонально можна навести структуру витрат проекту на основі поділу їх на видатки споживання і розвитку (табл. 4).

Таблиця 3 – Джерела фінансування проекту (Форма 1)

Найменування заходів, що здійснюватимуться за проектом	Загальна вартість, тис грн	Джерела фінансування, тис. грн								
		Рік 1			Рік n			Всього		
		головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти	головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти	головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти
1.										
2.										
...										
РАЗОМ:										

Таблиця 4 – Розклад бюджету проекту за статтями видатків (Форма 2)

Статті видатків	Загальна вартість, тис грн.	Джерела фінансування, тис. грн								
		Рік 1			Рік n			Всього		
		головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти	головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти	головний донор	міс. бюджет	ін. суб'єкти
1. Видатки споживання:										
...										
2. Видатки розвитку:										
...										
РАЗОМ:										

2.2.9 Моніторинг і оцінка проекту

Проектувальна робота вимагає постійного контролю і оцінки, що здійснюється за допомогою низки форм і методів, серед яких провідне місце займає моніторинг.

Моніторинг – це систематичний та безперервний збір, аналіз та використання інформації з метою управління та для прийняття рішень.

Протягом усього етапу впровадження проекту важливе здійснення моніторингу (попередній, поточний, кінцевий) діяльності – поступове відстеження процесу робіт, які відбуваються в рамках проекту для порівняння реального стану справ з планом. Адже не все можна передбачити і вкласти в межі проекту, оскільки він є лише уявленням про майбутню дійсність. Під час реалізації будь-якого проекту виникають ситуації, які не можуть бути завчасно спроектовані. Саме результати моніторингу дають можливість своєчасно реагувати на певні відхилення від плану, які виникають під час реалізації проекту. Отже, моніторинг соціального проекту, який реалізується, можна схарактеризувати як процес спостереження за виконанням запланованих дій та заходів з метою їх коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій.

Оцінка ефективності проекту здійснюється за такими кількісними і якісними показниками ефективності реалізації проекту:

Кількісними показниками можуть бути: кількість залучених волонтерів; кількість звернень за консультативною допомогою; відсоток учасників, що були охоплені програмними заходами; кількість розповсюджених інформаційних матеріалів; результати опитувань; вартість витрат, кількість залучених коштів тощо.

Якісними показниками можуть бути: рівень активності учасників; наскільки реалізовані поставлені завдання; чи досягнуто мету; науково-методичне забезпечення проекту; виявлення досягнень і прорахунків, позитивного досвіду і аспектів діяльності, що потребують удосконалення; можливість перспективи подальшої розробки заходів та їх втілення в практичній соціальній роботі.

Моніторинг результативності діяльності (чи підвищився рівень поінформованості цільової групи; що дала проведена робота для кожного з них; чи вдалося мотивувати учасників проекту).

Методи здійснення моніторингу:

Попередній моніторинг: опитування методом анкетування та ін.;

Поточний моніторинг: проведення «круглих столів», опитувань, ток-шоу тощо;

Кінцевий (заключний) моніторинг: інтерв'ю-опитування, бесіда, самоаналіз тощо.

Моніторинг діяльності виконавців програми (наскільки чітко виконуються програмні завдання; позитивні і негативні сторони діяльності).

Попередній: обговорення, бесіда;

Поточний: проведення «круглих столів», підготовка звітів;

Кінцевий (заключний): конференція за участі активу організаторів, підготовка фінансового звіту, звіту щодо виконання функцій кожного з учасників організації, мети та завдань проекту, оцінка ефективності програми.

Форма плану моніторингу проектної діяльності можна описати, як представлено на рис. 9 або звести у таблицю (табл. 5).

Оцінка ефективності проекту буде здійснюватися за такими критеріями:

Кількісними: кількість залучених спеціалістів, спонсорів, сімей, в яких є діти з ДЦП, кількість розповсюджених інформаційних матеріалів, кількість створеної документації, кількість осіб, які звернулися за психологічною та юридичною допомогою, кількість батьків, які відвідують реабілітаційні курси, кількість продуктових пакетів та вітамінів, кількість екскурсій, кількість учасників груп само- та взаємодопомоги, кількість виступів у ЗМІ.

Якісними: рівень активності учасників проекту, настільки реалізовані завдання, чи досягнута мета проекту, технічне та методичне забезпечення проекту, виявлення досягнень і прорахунків, позитивного досвіду та видів діяльності, які потрібно вдосконалити, перспективи розроблення подальших заходів і втілення їх у практику соціальної роботи.

Поточний моніторинг: проведення бесід, обговорень, «круглих столів» під час яких кожен спеціаліст, залучений до реалізації проекту буде представляти результати своєї роботи і визначатиме свої досягнення і прорахунки.

Кінцевий моніторинг: проведення бесід, «круглого столу» на тему «Обмін враженнями», здійснення самоаналізу кожним із учасників проекту.

Рисунок 9 – Приклад оформлення плану моніторингу проектної діяльності

Таблиця 5 – Форма плану моніторингу проектної діяльності

Суб'єкти здійснення	Вид діяльності (з підрозділу «Основні заходи проекту»)	Зміст дій з моніторингу та оцінки	Джерело інформації, перелік показників	Період

Слід зазначити, що суб'єктами здійснення окремих заходів з моніторингу проекту можуть бути: керівник проекту (проектний менеджер), бухгалтер, представник донора, посадові особи Державної аудиторської служби України, Рахункової палати України, Державної фіскальної служби України

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Обсяг курсової роботи – не менше 30 сторінок машинописного тексту. Правильно форматуйте текст роботи. Установлено такі формати:

- аркуш формату А4 (210х297 мм);
- поля: зліва 30 мм, справа – 10-15 мм, зверху та знизу – 20 мм;
- міжрядковий інтервал 1,5;
- шрифт Times New Roman;
- кегль шрифту 14;
- назви розділів/підрозділів роботи – напівжирний шрифт, кегль 14, крапка в кінці назви не ставиться;
- цифри розділів/підрозділів – арабські.

Нумерація сторінок. Сторінки обов'язково нумеруються у верхньому правому куті. Відлік сторінок слід починати з титульного аркуша (на якому не позначається номер сторінки, але враховується в загальний обсяг). На сторінці, яка є наступною після титулу і де написано зміст роботи, має бути число 2.

Структурні елементи роботи: «титульний лист» (див. додаток А); «зміст» (див. додаток Б); «вступ» (див. додаток В), «висновки» (див. додаток Е); «перелік літературних джерел» (див. додаток Ж).

Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Ілюстрація позначається словом «Рисунок », яке разом із назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних, наприклад, Рисунок 3.1 – Схема розміщення. Підпис рисунка centruємо.

Наприклад:

Рисунок 2.2 – Порядок заповнення логіко-структурної матриці

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиць. Таблицю необхідно розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці повинні

бути посилання в тексті роботи. Назва таблиці складається зі слова «Таблиця», її порядкового номера та безпосередньо назви, яка стисло відбиває зміст наведених у ній даних.

Приклад оформлення таблиці:

Таблиця 3.1 – Цей текст є назвою таблиці. Приклад розташування в тексті та оформлення таблиці, яка має довгу назву, що займає кілька рядків

Показники	План 2019	Факт 2019	План 2020	Факт 2020
1	2	3	4	5

При поділі таблиці на частини необхідно її головку або боковик замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами в першій частині таблиці. Посилання виконують так, як надано нижче.

Наприклад.

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5

Кількість використаних літературних джерел – не менше 20 найменувань. Перелік літературних джерел подаємо за вимогами стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або одним зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, наведеного у додатку Ж. Джерела потрібно розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів / заголовків або у порядку появи посилань у тексті.

У тексті мають бути посилання на використані джерела відповідно до вимог бібліографії. Наприклад [2, с. 23] – це означає, що цитата узята з 23 сторінки другого в списку джерела. Якщо матеріал узятий з кількох сторінок, то посилання йде таким чином: [2, с. 23–25]. Якщо посилання йде одразу на два джерела: [2; 9] – це означає, що матеріал взято з джерел під номерами 2 і 9 у списку використаних джерел.

Додатки слід оформлювати як продовження курсової роботи на її наступних сторінках, розташовуючи їх у порядку появи посилань на них у тексті. Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки.

Додатки нумеруються в тій послідовності, у якій на них надається посилання в тексті. Кожний додаток повинен мати заголовок, який

друкують вгорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. Над заголовком, але посередині рядка, друкують слово «ДОДАТОК» і відповідну велику літеру української абетки, крім літер Г, Є, З, І, І, Й, О, Ч, Ї, яка позначає додаток. Текст кожного додатка починають з наступної сторінки.

Здаючи на перевірку перший чорновий варіант курсової роботи, слід уважно вчитати роботу! Прослідкувати, чи є нормативним за мовним оформленням текст (відсутні орфографічні, лексичні, граматичні та стилістичні помилки).

4 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Після погодження та затвердження тематики студент починає написання курсової роботи. Вимоги до структури й оформлення окремих розділів наведені в цих методичних рекомендаціях вище. У процесі написання окремих розділів студент подає їх керівнику на перевірку, виправляє та вносить доповнення у разі потреби, звітує керівнику про готовність роботи. Обговорення проблемних питань з викладачем – керівником курсової роботи здійснюється під час індивідуально-консультативних зустрічей з підготовки та захисту курсової роботи або на консультаціях викладача відповідно до затвердженого розкладу.

Завершена курсова робота підписується студентом на титульній сторінці та надається у встановлений термін на кафедру для реєстрації з подальшим передаванням її керівнику, який рецензує й оцінює якість виконання роботи, робить висновок щодо допуску її до захисту.

День і час захисту курсової роботи визначається згідно з графіком навчального процесу. Готуючись до захисту роботи, студент складає тези виступу, оформлює ілюстрований матеріал, обмірковує відповіді на зауваження, які вказані в рецензії керівника. У своєму виступі студент повинен відобразити: результати проведеного аналізу за обраною темою, конкретні пропозиції щодо вирішення проблеми або напрями вдосконалення відповідних процесів з обґрунтуванням можливості їх реалізації в реальних умовах, при цьому можна робити посилання на ілюстративний матеріал, що винесений на захист. Особливу увагу необхідно сконцентрувати на власних результатах, висновках і рекомендаціях, відповідях на зауваження рецензента. Після виступу студент відповідає на запитання керівника та членів комісії.

Захист курсової роботи оцінюється за критеріями, передбаченими цими методичними рекомендаціями. По закінченні захисту виставляється оцінка, яка формується як сума балів за виконання та захист курсової роботи.

Таблиця 6 – Критерії оцінювання курсової роботи

Компетентності, рівень сформованості яких оцінюється	Критерії оцінювання курсової роботи	Мак бал
- здатність використовувати інформаційні технології для пошуку літературних даних та фактологічного матеріалу (нормативно-правових актів, статистичної інформації); - здатність до планування часу на виконання курсової роботи в рамках відведеного часового ресурсу на самостійну та індивідуальну роботу протягом семестру та управління власним часом; - вміння дотримуватись вимог щодо змісту та оформлення курсової роботи	Оформлення курсової роботи відповідає вимогам. Основні недоліки: не дотримано вимоги щодо структури та технічних вимог щодо оформлення; відсутня нумерація, заголовки; неправильне оформлення цифрового та ілюстративного матеріалу, додатків тощо;	10

Компетентності, рівень сформованості яких оцінюється	Критерії оцінювання курсової роботи	Мак бал
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; - здатність пояснити відбір кількісних показників та якісних характеристик, які описують те або інше явище функціонування і розвитку громади; - здатність продемонструвати знання нормативно-правових актів, угод та інших елементів інституційного забезпечення розробки та реалізації проекту;	Теоретична частина розроблена належним чином: Опис проблеми, на яку спрямовано проект, обґрунтовано Основні недоліки: опис актуальності проекту не є переконливим – не описано і не підтверджено фактологічно та статистичними даними зміст проблеми, не встановлено її зв'язок із пріоритетами програм регіонального розвитку, не визначені цільові групи та їх інтереси, не сформульовано шлях вирішення проблеми	20
- вміння структурувати проблему, на розв'язання якої спрямовано проект; - здатність пояснити вплив чинників та обставин зовнішнього та внутрішнього середовища реалізації проекту на його зміст та перебіг реалізації, виникнення ризиків; - здатність продемонструвати розуміння методології та методичних підходів до проектного аналізу, управління та фінансування; - здатність оцінити вплив ресурсних обмежень на результативність проекту, його календарний графік; - здатність використовувати інформаційні технології для здійснення в разі необхідності розрахунків при виконанні курсової роботи; - вміння застосовувати прийоми статистичного зведення та групування фінансових даних для ілюстрації ресурсних можливостей, кошторису та бюджету проекту; за потреби – використання математичних методів для отримання висновків.	Практична частина розроблена належним чином: Основні недоліки: загальну мету проекту сформульовано некоректно і не розкрито; перелік основних процесів (дій) за проектом не є повним, в ньому не враховано підготовчі або другорядні процеси, процеси не корелюють з під цілями; основні недоліки: календарний графік передбачає надмірну завантаженість виконавців, або містить викривлену хронологію процесів, оцінка часового ресурсу здійснена некоректно; запропоновані індикатори результатів реалізації проекту не піддаються об'єктивно перевірці; проектом не передбачено відчутного впливу на цільові групи; не забезпечується стійкість результатів, які передбачається досягти завдяки реалізації проекту, з фінансової точки зору; кошторис проекту є надто загальним, проектні заходи не відображаються належним чином у кошторисі; невірогідно обчислені окремі показники; окремі витрати не обґрунтовані; у кошторисі присутні неприйнятні витрати; ЛСМ є нечітка та незрозуміла;	40
	<i>Всього за результатами рецензування</i>	70
- здатність використовувати інформаційні технології для формування ілюстраційного матеріалу, здійснення в разі необхідності розрахунків при виконанні курсової роботи; - здатність продемонструвати володіння термінологією проектного управління; - здатність письмово викласти результати фактологічної інформації та її власного критичного осмислення та здійснити усне повідомлення з теми курсової роботи; - здатність пояснити фахівцю та нефахівцю зміст питань, що розкриваються у курсовій роботі	Демонстрація розуміння теоретичних основ теми дослідження, ступеню володіння практичними аспектами за тематикою проекту, спроможності аргументувати власну точку зору щодо проблем і шляхів їх вирішення за даною роботою, в т.ч. в ході надання відповідей на запитання членів комісії	30
	<i>Всього за результатами захисту</i>	30
Всього за результатами рецензування і захисту		100

Оцінка за курсову роботу виставляється шляхом переведення сумарної кількості балів за результатами рецензування і захисту у національну шкалу (табл. 7).

Таблиця 7 – Шкала оцінювання курсової роботи

Сума балів за критеріями оцінювання	Оцінка ECTS	Оцінка за традиційною шкалою
90-100	A	відмінно
81-89	B	добре
75-80	C	
65-74	D	задовільно
55-64	E	
0-59	F	незадовільно

5 ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Розробка соціального проекту «Клуб активних дівчат» (проект, спрямований на попередження девіантної поведінки серед дівчат-підлітків).
2. Розробка соціального проекту «Терапевтичні зустрічі» (проект, спрямований на гармонізацію емоційних станів і міжособистісних відносин жінок).
3. Розробка соціального проекту «Родинне тепло» (проект, спрямований на зміцнення сімейного мікроклімату і моральних засад сім'ї).
4. Розробка соціального проекту «Медіа-клуб для молоді» (проект, спрямований на соціальний розвиток і самовдосконалення молоді засобами медіа-освіти).
5. Розробка соціального проекту «Зроби правильний вибір» (проект, спрямований на профілактику зловживання психоактивними речовинами серед молоді).
6. Розробка соціального проекту «Подай руку підтримки» (проект, спрямований на допомогу сім'ям, в яких виховуються діти, хворі на церебральний параліч (ДЦП)).
7. Розробка соціального проекту «Притулок для дорослих» (проект, спрямований на надання соціальної допомоги, людям, без постійного місця проживання).
8. Розробка соціального проекту «Школа волонтерів-аніматорів» (проект, спрямований на підготовку волонтерів до організації дозвіллевої діяльності у дитячих оздоровчих таборах).
9. Розробка соціального проекту «Що я маю знати вже сьогодні» (проект, спрямований на підвищення ролі статевого виховання підлітків і зниження ризику зараження ВІЛ у діяльності соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді).
10. Розробка соціального проекту «Волонтери діють» (проект, спрямований на підготовку та роботу волонтерів серед засуджених у закладах пенітенціарної системи з формування здорового способу життя).
11. Розробка соціального проекту «Швидка допомога» (проект, спрямований на підготовку майбутніх соціальних працівників або волонтерів до роботи на телефоні довіри).
12. Розробка соціального проекту «Канікули душі» (проект, спрямований на літній відпочинок, соціальне навчання з питань розуміння дитячо-батьківських відносин, уникнення ризикованої поведінки та зміцнення здоров'я у соціально-терапевтичному таборі батьків і дітей).
13. «Інформація – не завадить!» (проект, спрямований на інформаційну просвітницьку роботу серед старшокласників щодо попередження ВІЛ-інфікування)
14. Розробка соціального проекту «Відповідальне батьківство» (проект, спрямований на підвищення рівня поінформованості молоді, з

питань планування сім'ї та відповідальності за її майбутнє).

15. Розробка соціального проекту «Театр ляльок – відпочинок і розвиток дитини» (проект, спрямований на соціальний розвиток дітей).

16. Розробка соціального проекту «Центр консультативної допомоги жінкам, які зазнали насильства» (проект, спрямований на створення осередку професійної консультації та підтримки жінок).

17. Розробка соціального проекту «Вихідний день – в сім'ї» (проект, спрямований на соціалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що знаходяться в інтернатних закладах).

18. Розробка соціального проекту «Профілактика сімейного насильства» (проект, спрямований на пошук сучасних форм, методів профілактики насильства в сім'ї в умовах міста).

19. Створення соціального проекту «Медіа-центр» (проект, спрямований на розвиток медіа-грамотності людей з питань оволодіння навичками роботи з ПК, роботи в Інтернет-мережі, створення фільмів, рекламних роликів, розвиток фотомайстерності).

20. Створення соціального проекту «Народні університети» (проект, спрямований на допомогу в соціалізації літнім людям).

21. Розробка соціального проекту «Відкрий свої можливості собі та оточуючим» (проект, спрямований на роботу за місцем проживання, з дітьми, що мають обмежені можливості).

22. Створення соціального проекту «Я і моє життя» (проект тренінгової роботи з людьми з обмеженими функціональними можливостями, що пересуваються на візках).

23. Створення соціального проекту «Університет, чутливий до родини» – проект, спрямований на соціальну допомогу студентській сім'ї на подолання гендерних стереотипів щодо жінок).

24. Створення соціального проекту «Шануємо народні обряди і звичаї» (проект, спрямований на збереження в суспільстві народних обрядів, звичаїв – морально-духовних цінностей народу).

25. Створення соціального проекту «Місія волонтерів в суспільстві» (проект, спрямований на популяризацію волонтерського руху серед молоді і формування громадської думки щодо діяльності волонтерів).

26. Розробка соціального проекту «Ми допоможемо тобі знайти вихід» (проект, спрямований на допомогу людям, які переживають складні життєві ситуації).

27. Створення соціального проекту «Як стати лідером?» (проект, спрямований на формування лідерських якостей у студентської молоді).

28. Створення соціального проекту «Я знаю як тобі допомогти» (проект, спрямований на навчання соціальних працівників і представників жіночих організацій з питань запобігання різним проявам сімейного насильства).

29. Створення соціального проекту «Клуб декоративно-прикладного мистецтва для людей похилого віку» (проект, спрямований на роботу з людьми похилого віку у територіальних центрах та будинках-інтернатах,

за місцем проживання для людей похилого віку).

30. Розробка соціального проекту «Вуличний театр» (проект, спрямований на вуличну соціальну роботу).

Примітка: здобувач може обрати іншу тему курсової роботи за власним бажанням за умови аргументації її актуальності та узгодження з керівником.

Напрями можливих тем курсової роботи:

1. Попередження насильства щодо дітей
2. Роботи з дітьми, що стали жертвами насильства
3. Попередження безпритульності серед дітей
4. Роботи з безпритульними дітьми
5. Попередження бездоглядності серед дітей
6. Роботи з бездоглядними дітьми
7. Попередження соціального сирітства
8. Роботи з дітьми-сиротами
9. Роботи з дітьми-інвалідами
10. Роботи з прийомною дитиною
11. Попередження торгівлі дітьми
12. Запобігання бідності
13. Роботи з малозабезпеченими сім'ями
14. Попередження неблагополуччя в сім'ї
15. Роботи з неблагополучною сім'єю
16. Роботи з неповною сім'єю
17. Роботи з багатодітною сім'єю
18. Роботи з прийомною сім'єю
19. Роботи з молодістю сім'єю
20. Попередження розлучень у молодій сім'ї
21. Попередження насильства щодо жінок
22. Роботи з жінками, що стали жертвами насильства
23. Попередження торгівлі жінками
24. Роботи з жінками, що стали жертвами торгівлі
25. Попередження гендерної нерівності
26. Сприяння працевлаштуванню молоді
27. Сприяння тимчасовій зайнятості молоді
28. Роботи з молодими інвалідами
29. Попередження ВІЛ/СНІД серед молоді
30. Попередження алкоголізму серед молоді
31. Роботи з ВІЛ-інфікованими молодими людьми
32. Попередження злочинності серед неповнолітніх
33. Роботи з засудженими молодими людьми
34. Роботи зі студентською молоддю
35. Попередження бездомності

36. Роботи з бездомними людьми
37. Попередження безробіття
38. Роботи з безробітними
39. Роботи з інвалідами
40. Роботи з національними меншинами
41. Роботи з біженцями
42. Роботи з мігрантами
43. Попередження насильства серед людей похилого віку
44. Соціальної адаптації вихованців інтернатних закладів
45. Соціальної адаптації студентської молоді
46. Соціальної адаптації молодій сім'ї
47. Соціальної адаптації прийомної сім'ї
48. Соціальної адаптації неповної сім'ї
49. Соціальної адаптації багатодітної сім'ї
50. Соціальної адаптації людей похилого віку
51. Соціальної адаптації біженців
52. Соціальної адаптації національних меншин
53. Соціальної адаптації мігрантів
54. Соціальної реабілітації безробітних
55. Соціальної реабілітації людей похилого віку
56. Соціальної реабілітації інвалідів
57. Соціальної реабілітації бездомних
58. Соціальної реабілітації дітей, що стали жертвами насильства
59. Соціальної реабілітації безпритульних дітей
60. Соціальної реабілітації дітей-сиріт
61. Соціальної реабілітації дітей-інвалідів
62. Соціальна реабілітація молодих інвалідів
63. Соціальної реабілітації осіб, засуджених до позбавлення волі
64. Соціальна реабілітація жінок, що стали жертвами насильства
65. Соціальна реабілітація жінок, що стали жертвами торгівлі людьми
66. Соціальна реабілітація ВІЛ-інфікованих дітей
67. Соціальна реабілітація ВІЛ-інфікованої молоді людини
68. Соціальної реабілітації осіб, що звільняються з місць позбавлення волі

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довгань Л.Є., Мохонько Г.А. Малик І.П. Управління проектами: навчальний посібник. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19481/1/DMM_UP_2017.pdf
2. Логіко-структурний підхід у підготовці проектної заявки. URL: <http://dialog.lviv.ua/gotuyemo-logichnu-matritsyu-praktichniy-posibnik/>
3. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері: метод. реком. для органів влади та недерж. орг-цій./ за заг.ред. Кулініча О.В. Харків: Золоті сторінки, 2017. 148 с. URL: <http://compet.kh.gov.ua/images/2017/grant.pdf>
4. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері: метод. рек. для органів О-75 влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В.В. Белявцева, А.І. Гнатенко, О.С. Зінченко та ін. ; за заг.ред. О.В. Кулініча. Харків : Золоті сторінки, 2017. 148 с.
5. Пономаренко О.В. Механізми державного управління соціальними проектами та програмами: теорія і методологія: монографія / О.В.Пономаренко. Донецьк: Технопарк, 2010. 342 с.
6. Розробка повної форми заявки: Практичний посібник. Проект Європейського Союзу "Підтримка політики регіонального розвитку України". URL: https://www.surdp.eu/uploads/files/SURDP_Manuals/Manual_Developing_a_Full_Application_Form_UA.pdf
7. Чемерис А.О. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України: практичний посібник Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К. : ТОВ «Софія-А», 2012. 80 с.

ДОДАТОК А
ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША

Донбаська державна машинобудівна академія
(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра економіки підприємства
(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

З ДИСЦИПЛІНИ «ПРОГРАМИ І ПРОЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ»

на тему: Розробка соціального проекту «Університет третього віку»

Здобувача вищої освіти
1 курсу СЗ-19-1 групи
за освітньо-професійною програмою
підготовки магістрів «Економіка та
організація соціального забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Яснєцової А.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник: доцент, к.е.н.
Смирнова І.І.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____ Смирнова І.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

м. Краматорськ- 2020 рік

ДОДАТОК Б
ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА (назва розділу).....	5
1.1. Назва підрозділу.....	
1.2. Назва підрозділу.....	
2 РОЗРОБКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУ «УНІВЕРСИТЕТ	
ТРЕТЬОГО ВІКУ».....	
2.1. Аналіз ситуації.....	
2.2. Розробка та побудова «Дерева проблем».....	
2.3. Розробка та побудова «Дерева цілей».....	
2.4. Розробка концепції проекту.....	
2.5. Планування проекту.....	
2.6. Розробка календарного графіку проекту.....	
2.7. Сталість очікуваних результатів проекту.....	
2.8. Кошторис проекту.....	
2.9. Моніторинг і оцінка проекту.....	
ВИСНОВКИ.....	
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ (якщо потрібно).....	

ДОДАТОК В

ЗРАЗОК НАПИСАННЯ ВСТУПУ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціальні й економічні реалії сьогодення вказують на необхідність підтримки з боку держави такої категорії населення як люди літнього віку, оскільки вони потребують особливої уваги, підтримки та захисту. Для соціально-незахищених груп населення уряд створює спеціальні заклади соціального обслуговування, в яких людина літнього віку могла б задовольнити власні потреби (психологічні, медичні, соціальні, освітні). Порушення даної проблеми зумовлено такою обставиною, що в закладах соціального обслуговування відсутні відповідні психологічні, соціально-педагогічні умови, необхідні для реалізації ефективної взаємодії людини літнього віку з оточуючим і навколишнім середовищем.

Нині в українському суспільстві освіта є чи не основним показником стану його професійного розвитку, результатів соціальних надбань і перспектив подальшого життя українців. Освіта формує систему соціального життя, що гарантує відповідність потреб суспільства. Однією із ланок цієї системи ми можемо назвати освіту людей літнього віку.

Невід'ємним є також те, що теоретичні засади освіти людей третього віку складають, перш за все теорії соціалізації, які розглядають процес соціалізації людей похилого віку як неперервний життєвий процес, а також теорії десоціалізації та ресоціалізації. Особливостями людей похилого віку, на яку вказують дослідники вважається криза самотності, яку пропонують долати способом надання освітніх послуг.

Проте, проблеми теорії, технології соціальної роботи з людьми літнього віку висвітлені в працях М.В. Савчин, В.Т. Грубляк, Р.В. Павелків, О.П. Щотки (соціально-психологічні проблеми людей похилого віку);

Н.Ф. Дементьєва, Д.О. Котова, А.А. Ригіна (проблема адаптації людини літнього віку до життя в закладах соціального обслуговування); А.М. Бондаренко, А.І. Кавалєрова, Т.І. Коленіченко (особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища); І. Г. Сагун, Є.В. Лапшина, О.І. Огієнко (неперервна освіта як спосіб соціалізації людини пенсійного віку).

Аналіз результатів наукових пошуків і практичного аспекту проблеми показав, що існує досить виражена потреба у розробці сучасних обґрунтованих шляхів соціального захисту, соціального обслуговування: форм, методів, технологій, засобів покращення становища такої категорії населення країни.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що організація спеціальних закладів для людей літнього віку, де вони можуть одержати неперервну освіту, або її продовжити, сприятиме покращенню їх соціалізаційних процесів. Отже, актуальність цієї проблеми зумовила вибір теми курсової роботи: «Створення соціального проекту «Університет третього віку»».

Мета курсової роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні необхідності соціального проектування при вирішенні питань соціалізації людей пенсійного віку в процесі неперервної освіти та розробці проекту «Університет третього віку».

Мета передбачає виконання таких завдань:

1. Вивчити у науковій літературі проблеми соціалізації людей літнього віку та з'ясувати роль соціальних закладів, які здійснюють соціальний захист такої категорії людей, засобом неперервної освіти.
2. Обґрунтувати зміст, структуру, призначення технології проектування в соціальній роботі з людьми пенсійного віку.
3. Розробити та описати соціальний проект «Університети третього віку».

4. Оцінити та узагальнити результати проектувальної роботи та представити його на захист.

Теоретичне значення курсової роботи полягає у вивченні проблеми неперервної освіти людей літнього віку як дієвого шляху їх соціального захисту; в обґрунтуванні необхідності використання соціального проектування з метою вирішення проблем соціалізації: соціальної адаптації, саморозвитку, освіти такої категорії населення.

Практичне значення курсової роботи полягає у розробці проекту «Університет третього віку» та у готовності його до використання його в роботі соціальних працівників з людьми літнього віку.

ДОДАТОК Г

ПРИКЛАД ЛОГІКО-СТРУКТОРНОЇ МАТРИЦІ []

Опис проекту	Об'єктивні показники (індикатори)	Джерела перевірки	Припущення
Мета/Загальна ціль Соціальна мобілізація жителів для покращання якості життя	Сільська рада і Сільський комітет «Громада» провели заходи з соціальної мобілізації жителів для покращання якості водопостачання.	Сільський комітет «Громада» зібрав інформацію про пайову участь жителів у покращанні водозабезпечення села.	
Конкретні цілі Покращити водозабезпечення мешканців	1. Усі мешканці села (100%) забезпечені питною водою. 2. Якість води (жорсткість води-норма 7 од.; вміст нітратів – норма 45 мл/ куб. дм; показник кол-індексу - норма 10 од.) відповідає встановленим Держстандартам. 3. Тривалість 1 рік.	Проведення щотижневого аналізу проб води на визначення її якості. Оператор водопостачання разом з СК «Громада» проводять щотижневий аналіз проб води і подають щомісячний звіт у районну держсанепідемслужбу.	Сільський комітет «Громада» і сільська рада залучили всі 163 домогосподарства до участі у проекті водозабезпечення села і регулярно контролюють якість води.
Результат 1. Залучення жителів села до участі у створенні централізованого водопостачання	163 домогосподарства згодні на фінансування частини видатків на створення централізованого водозабезпечення села	Угода на фінансування робіт зі створення централізованого водопостачання, яка підписана представниками домогосподарств.	Усі 163 домогосподарства згодні на участь у проекті.
Результат 2. Забезпечено централізоване водопостачання жителів села	Домогосподарства (163) і об'єкти соціального та виробничого призначення (7) забезпечені якісною водою.	Звітні матеріали сільської ради і оператора водопостачання.	Оператор водопостачання працює ефективно і забезпечує якісною водою всіх абонентів цілодобово.
Результат 3. Забезпечено очистку та хлорування води	Оператор водопостачання забезпечує очистку і хлорування води згідно з Державними стандартами, якість	Журнал обліку заходів з очистки і хлорування води, ведеться оператором водопостачання.	Оператор водопостачання регулярно згідно з регламентом проводить заходи з очистки і хлорування води.

Опис проекту	Об'єктивні показники (індикатори)	Джерела перевірки	Припущення
	води за жорсткістю – 7 од., вмістом нітратів – 37 мл/куб.дм/		
Результат 4. Забезпечено регулярний контроль за якістю води.	Сільський комітет «Громада» і сільська рада здійснюють незалежний щотижневий контроль якості проб води.	Журнал контролю якості води, зберігається в оператора водопостачання. Щомісячні звіти про якість води направляються в районну держсанепідемслужбу, копії залишаються в оператора водопостачання.	СК «Громада» і сільська рада здійснюють регулярний незалежний і ефективний контроль якості води.
Дії (заходи, види робіт) 1. Проведення загальних зборів села.	Необхідні ресурси 1.Модератор зборів – 1люд. х на 2 год. 2.Фліп-чарт(папір + фломастери).	Вартість ресурсів, грн. 4000 8200	Припущення та ризики, що впливають на зв'язок між діями і результатами. Участь у роботі загальних зборів візьмуть представники всіх домогосподарств (163) і всі зголосяться на дофінансування проекту централізованого водопостачання села.
2.....			

ДОДАТОК Д

ФОРМА КОШТОРИСУ ПРОЕКТУ

Витрати	Рік 1				Усього			
	Од. виміру	К-ть од.	Вартість од. грн	Заг. вартість грн.	Од. виміру	К-ть од.	Вартість од. грн	Заг. вартість грн.
1 Людські ресурси:								
заробітна плата співробітників та нарахований єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування і військовий збір, у т.ч.								
Посада 1	на місяць				на місяць			
Посада 2	на місяць				на місяць			
винагорода за угодами цивільно-правового характеру (у тому числі податки та інші пов'язані збори)	за 1 договір				за 1 договір			
Разом людські ресурси								
2. Транспортні витрати (поїздки) з урахуванням добових								
міжнародні	за подо- рож				за подо- рож			
місцеві	за подо- рож				за подо- рож			
Разом транспортні витрати								
3. Обладнання та витратні матеріали:								
автотранспорт	за од.				за од.			
меблі	за од.				за од.			
комп'ютерна техніка	за од.				за од.			
обладнання, інструменти	за од.				за од.			
витратні матеріали, запчастини	за од.				за од.			
інше	за од.				за од.			
Разом обладнання та витратні матеріали								
4. Утримання офісу проекту:								
витрати на автомобіль	на місяць				на місяць			
оренда офісу	на місяць				на місяць			
витратні офісні матеріали	на місяць				на місяць			
інші (телекомунікаційні, комунальні послуги тощо)	на місяць				на місяць			
Разом утримання офісу								
5. Послуги та інші витрати:								
публікації								
аналітика, дослідження								

Витрати	Рік 1				Усього			
	Од. виміру	К-ть од.	Вартість од. грн	Заг. вартість грн.	Од. виміру	К-ть од.	Вартість од. грн	Заг. вартість грн.
витрати на аудит проекту								
витрати на оцінку проекту								
фінансові послуги (банківські послуги тощо)								
витрати на конференції / семінари / тренінги								
витрати на інформування та наочність								
Разом послуги та інші витрати								
6. Будівельні роботи:								
розробка проектно-кошторисної документації	за об'єкт				за об'єкт			
технічний нагляд	за об'єкт				за об'єкт			
вартість робіт	за об'єкт				за об'єкт			
вартість будівельних матеріалів	за об'єкт				за об'єкт			
Разом будівельні роботи								
7. Разом прямі витрати за проектом (1-6)								
8. Непрямі адміністративні витрати								
9. Разом витрати за проектом (7+8)								
10. Внески в натуральній формі								
11. Разом загальні витрати за проектом (9+10).								

ДОДАТОК Е

ЗРАЗОК НАПИСАННЯ ВИСНОВКІВ

ВИСНОВКИ

Дослідження поставленої мети і завдань курсової роботи дозволили зробити наступні висновки.

1. З'ясовано проблеми соціалізації людей літнього віку: дистанціювання від соціальних систем, звільнення від виконання соціальних ролей, віддалення від міжособистісних контактів. Визначено соціальні та психологічні особливості людей похилого віку. Зазначено, що перехід людини в цей життєвий період є досить специфічним і пов'язаний з кризою самотності. Вивчено можливості неперервної освіти в соціальній роботі з людьми літнього віку, як фактору їх успішної соціалізації: сприяння подоланню кризових ситуацій; розширення кола спілкування, організація повсякденної зайнятості, реалізація бажань і інтересів щодо саморозвитку.

2. Обґрунтовано зміст, структуру, призначення технології проектування в соціальній роботі з людьми літнього віку та проектувальної роботи з проблеми організації університетів третього віку. Так як в Україні університети третього віку є досить новим інститутом соціалізації, виявлено, що технологія соціального проектування допомагає у вирішенні проблеми освіти людей літнього віку, викликає зацікавленість й ініціативність, сприяє подоланню самотності, соціалізації.

3. Розроблено соціальний проект «Університет третього віку», який допоможе соціалізації людини літнього віку, а саме комфортності перебування в сучасному світі, досягненні успіхів в напряму освіти, обраному за бажанням. Проект спрямований на реалізацію інформаційно-консультативних, соціально-освітніх, дозвіллевих заходів, які зацікавили пенсіонерів новими для них можливостями самореалізації та отримання освіти.

ДОДАТОК Ж

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО СПИСКУ

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
1	2
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті – 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.
Два автора	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автора	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укراгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.
П'ять і більше авторів	Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.

1	2
Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агроєкол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.
Багатотомне видання	Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с. Фауна України. В 40 т. Т. 36. Инфузории. Вып. 1. Суктории (Ciliophora, Suctorea) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.
За редакцією	Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с.
Автор і перекладач	Котлер Ф. Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с. Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.
	Частина видання
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. Основи аграрного підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i> : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108. Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. <i>Кооперативні читання: 2013 рік</i> : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.

1	2
Статті з продовжуючих та періодичних видань	Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. <i>Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка</i>. Сер. Економіка. 2013. Вип. 148. С. 31–34. Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. <i>Агросвіт</i>. 2016. № 6. С. 23–28. Акмеологічні засади публічного управління. Є. І. Ходаківський та ін. <i>Вісник ЖНАЕУ</i>. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58. Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. <i>Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis</i>. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.
	Електронні ресурси
Книги	Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11.2017).
Законодавчі документи	Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017). Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).
Періодичні видання	Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. <i>Ефективна економіка</i>. 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika=2525 (дата звернення: 12.10.2017).

1	2
	Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician). 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.f /Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017). Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. Journal of Popular Culture. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.
Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).
	Інші документи
Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)	Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. Урядовий кур'єр. 2017. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. Все про бухгалтерський облік. 2015. № 51. С. 21–42. Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. Вища школа. 2017. № 7. С. 106–107

1	2
Стандарти	ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація). СОУ–05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ : Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України)
Патенти	Комбайн рослино-збиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D45/02. № а 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл.11.03.2013, Бюл. № 5.
Авторські свідоцтва	А. с. 1417832 СССР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.
Дисертації, автореферати дисертацій	Романчук Л.Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи: автореф. дис.... д-ра наук із соц. комунік.: 27.00.03 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2014.
Препринти	Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).